

**Milliyetçi Hareket Partisi'nin Seçim Beyannamelerinde Çevre Politikası:
2011 Genel Seçimlerinden 2023 Seçimlerine Bir Analiz**

**Environmental Policy in the Election Declarations of the Nationalist Movement
Party: An Analysis from 2011 General Elections to 2023 Elections**

Ahmet Miraç Akmen

İstanbul Gedik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi,
mirac_akmen@hotmail.com, ORCID: 0009-0008-0346-742X

Gönderim Tarihi: 19.07.2024

Kabul Tarihi: 05.08.2024

Yayımlanma Tarihi: 30.12.2024

Nasıl Atıf Yapılır:

Akmen, Ahmet Miraç. "Milliyetçi Hareket Partisi'nin Seçim Beyannamelerinde Çevre Politikası: 2011 Genel Seçimlerinden 2023 Seçimlerine Bir Analiz". *Eklektik Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy. 2 (Aralık 2024): 242-269.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin Seçim Beyannamelerinde Çevre Politikası: 2011 Genel Seçimlerinden 2023 Seçimlerine Bir Analiz

Ahmet Miraç Akmen¹

Öz

Bu çalışmada, Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) seçim beyannamelerinde yer alan çevre politikaları ele alınmıştır. Bu beyannamelerde MHP'nin çevre politikasında hangi temel ilkeleri esas aldığı, çevre ile ilgili problemlere ne tür çözümler ürettiği ve dönemin değişen şartlarına göre beyannamelerde nasıl bir farklılığa gittiği incelenmiştir. MHP'nin, parti programında yer alan çevre politikasından hareketle; Haziran 2011 genel seçimlerinden Mayıs 2023 seçimlerini de kapsayacak şekilde seçim beyannamelerindeki çevre politikasının incelenmesini içeren bu çalışmada, literatür tarama yöntemi kullanılmış olup beyannamelerdeki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Esas bilgi kaynakları; partiye ait program, seçimlerdeki beyannameler ve partinin yayınları olan çalışmada partinin kurumsal internet sayfasından da faydalanılmıştır. Çalışmada, MHP'nin seçim beyannamelerinde yer alan çevre politikası tetkik edilirken tarihsel süreç esas alınmıştır. 2011 genel seçimlerinden başlanarak en son yapılan 28. dönem milletvekili seçimlerini de içine alacak şekilde parti programları ve seçim beyannameleri dikkate alınarak çevre politikaları hakkında değerlendirmeye yer verilmiştir. Milliyetçi Hareket Partisi, çalışmada bahsedilen zaman diliminde Çevre Bakanlığı sorumluluğunu hiçbir zaman üstlenmediği için çevre ile ilgili politikalarını ne ölçüde gerçekleştirebileceği bilinmemektedir.

Anahtar Kelimeler: MHP, Seçim Beyannamesi, Çevre, Politika, Parti Programı

¹ İstanbul Gedik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, mirac_akmen@hotmail.com, ORCID: 0009-0008-0346-742X

Environmental Policy in the Election Declarations of the Nationalist Movement Party: An Analysis from 2011 General Elections to 2023 Elections

Abstract

In this study, the environmental policies in the election declarations of the Nationalist Movement Party (MHP) are analyzed. In these declarations, the basic principles on which the MHP's environmental policy is based, what kind of solutions it produces for environmental problems and how it has made a difference in the declarations according to the changing conditions of the period are examined. Based on the environmental policy of the MHP in the party program, this study, which includes the examination of the environmental policy in the election declarations from the June 2011 general elections to the May 2023 elections, has used the literature review method and the similarities and differences in the declarations have been revealed. The main sources of information are the party's program, election manifestos and party publications, and the party's corporate website was also used. The study is based on the historical process while analyzing the environmental policy of the MHP in its election manifestos. Starting from the 2011 general elections and including the most recent 28th term parliamentary elections, party programs and election declarations were taken into consideration and an evaluation of environmental policies was included. Since the Nationalist Movement Party has never assumed the responsibility of the Ministry of Environment in the time period mentioned in the study, it is not known to what extent it can realize its environmental policies.

Keywords: MHP, Election Declaration, Environment, Politics, Party Program

Giriş

Demokrasimizin vazgeçilmez unsurlarından bir tanesi de siyasi partilerdir. Toplumu yönlendirme gayesinde olan her siyasi parti, kendine ait parti programında veya seçim beyannamelerinde topluma ait sorunları ortaya koyar ve bu sorunlara alternatif çözüm önerileri sunar.²

Bu çerçeve içerisinde çözüm önerileri sunulan önemli unsurlardan biri çevredir.

2 Erdal Akçelik, "Milliyetçi Hareket Partisinin Seçim Beyannamelerinde Eğitim Politikası" (Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 2019), 1.

“Çevre; her türlü canlının içerisinde yaşamlarını idame ettiği, farklı durumlarda etkiledikleri ve kendinden başkasını etkiledikleri ortam olarak ifade edilmektedir.”³ Başka bir tanımda ise çevre; içinde kültürel, sosyal, ekonomik, fiziksel ve biyolojik ortam gibi birçok faktöre yer veren, canlı yaşamının sürdürüldüğü, birbirleri ile çift taraflı etkileşim içinde oldukları alan olarak ifade edilmektedir.⁴ Çevre politikası ise meydana gelen ya da gelmesi muhtemel çevre sorunlarıyla ilgili çevrenin koruma altına alınmasına yönelik olarak çevre problemlerinin çözümünü içeren faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir.⁵

Endüstri Devrimi ile beraber artan çevre sorunlarının dünyanın tümünün gündeminde yer alması yaklaşık iki asrın geçmesiyle mümkün olmuştur. 20. asrın ikinci yarısıyla birlikte çevre sorunlarının çok önemli ve ivedi çözümlenmesi gereken bir problem olarak belirlenmesi ve bahsi geçen konuda aktif politikaların ortaya çıkmasının temel nedeni; bu sorunların doğrudan gündelik yaşama olan etkisi olduğu söylenebilmektedir.⁶

Bu kapsamda, siyasi partiler çevre politikalarında bireylerin sürdürülebilir ve sağlıklı bir çevrede yaşamaları için gerekli olan özellikleri ve değerleri vurgularlar. Bu doğrultuda, Milliyetçi Hareket Partisi de çevre politikasında belirli özler belirlemiştir. Milliyetçi Hareket Partisi’ne göre çevre; sürekli iyileştirilmeli, korunmalı, yaşanılabilir hâle getirilmelidir ve çevreye saygılı, duyarlı olunmalıdır.

Bu çalışmada öncelikle Milliyetçi Hareket Partisi’nin siyasi kuruluşu hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın yoğunlaştığı temel konu ise Milliyetçi Hareket Partisi’nin parti programı ve seçim beyannamelerinde çevreye ne derinlikte yer ayırdığı, çevre temelli hangi kod ve temaları kullanıma sunduğu ile bahsi geçen kod ve temaların beyannamelerdeki hem çevre bölümünde hem de genel metin içinde kullanım durumlarının tespit edilmesidir.

Bu denli öneme sahip çevre kavramının parti programı ve seçim beyannamelerindeki

3 Berna Karagöz, “Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Çevre Politikaları” (Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2023), 5.

4 Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası* (Ankara: İmge Kitabevi, 2012), 19.

5 Karagöz, “Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Çevre Politikaları”, 13.

6 Alper Uzun ve Oğuzhan Özkan, “Çevre Konusunun Seçim Beyannamelerindeki Yeri: 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi Örneği”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17, sy.3 (2019): 327.

yeri, çevreye karşı gösterilen değer ve duyulan saygının daha iyi kavranabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu sebeple araştırmamızda beyannamelerdeki “çevre” konusu yeğlenmiş ve ilgili literatüre az da olsa bir katkı sunmak hedeflenmiştir.

Milliyetçi Hareket Partisi’nin Tarihçesi

1969 yılının Şubat ayında gerçekleşen CKMP Büyük Kurultayı’nda alınan karar ile partinin ismi Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olmuştur ve parti amblemi de üç hilal şeklinde değiştirilmiştir.⁷ MHP’nin üzerinden yükseldiği siyasi mirası kavrayabilmek adına CKMP’yi de içine alan sürecin bilinmesi gerekmektedir.⁸ MHP’nin tarihine kaynaklık ve öncülük eden ilk parti, 20 Temmuz 1948 tarihinde kurulmuş olan Millet Partisi’dir (MP).⁹ Millet Partisi’nin Demokrat Parti (DP) tarafından kapatılması sonucunda Cumhuriyetçi Millet Partisi kurulmuştur. TKP’nin (Türkiye Köylü Partisi) CMP’ye (Cumhuriyetçi Millet Partisi) katılım sağlamasıyla partinin ismi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) olmuştur.¹⁰

Millet Partisi 20 Temmuz 1948 tarihinde CHP ve Demokrat Parti’nin ardından üçüncü parti olarak mecliste yer almıştır. Parti programının ilk maddesinde MP’nin; adalet, cumhuriyet, liberalliğin ülkülerine ve milli esaslara son derece bağlı bir parti olduğu ifade edilmiştir.¹¹ MP’nin kurucu kadrosunu oluşturan isimler ise Fevzi Çakmak, Hikmet Bayur, Enis Akeygen ve Osman Bölükbaşı’dır.¹²

10 Şubat 1954 tarihinde Millet Partisi kapatılmış onun yerine Cumhuriyetçi Millet Partisi kurulmuştur. CMP’nin on dört kurucusu arasında MP kurucularından Osman Bölükbaşı, Sadık Aldoğan ve Enis Akeygen yer almaktadır.¹³ Parti tüzüğünde CMP’nin gayesinin Türkiye’de insan haklarını tesis edecek ve bu hakları emin, sağ-

7 Hakkı Öznur, *Ülkücü Hareket-1: CKMP’den MHP’ye* (Ankara: Alternatif Yay., 2008), 175.

8 Mehmet Parlar, “Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları 1999-2011” (Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2021), 49.

9 Ümit Demirci, “1998 Sonrası Dönem MHP’nin Parti Politikaları ve Din” (Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2023), 35.

10 Parlar, “Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları 1999-2011”, 49.

11 Parlar, “Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları 1999-2011”, 49.

12 Parlar, “Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları 1999-2011”, 49.

13 Demirci, “1998 Sonrası Dönem MHP’nin Parti Politikaları ve Din”, 35.

lam bir temele istinat edecek biçimde bir devlet tertibi kurmak olduğu belirtilmiştir.¹⁴

1958 Ekim ayına gelindiğinde dönemin CMP lideri Osman Bölükbaşı ile TKP lideri Tahsin Demiray İstanbul’da bir araya gelerek partilerini birleştirme kararı almıştır.¹⁵ CMP, TKP ile 1958’de birleştikten sonra CKMP ismini almıştır.¹⁶

CKMP, 27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasında DP’nin kapatılmasıyla CHP ile beraber çalışmalarına devam etmiştir. DP kitlesinin oylarını elde etmek için çalışan CKMP, DP geleneğinden geldiği iddiasıyla kurulmuş olan Adalet Partisi (AP) ve Yeni Türkiye Partisi’nin (YTP) gerisinde kalmıştır. Parti, 1961’de yapılan seçimde 54 milletvekili çıkarmıştır.¹⁷

1961 seçimlerinde partinin beklenenden az oy alması, oyların AP’ye kaptırılması ve Bölükbaşı’nın ekip ruhu yerine kendini ön plana çıkardığı iddiaları sonucu parti içi muhalefet oluşmuş ve nihayetinde Osman Bölükbaşı 31 Mayıs 1962’de partiden istifa etmiştir.¹⁸ Osman Bölükbaşı’nın CKMP genel başkanlığından istifası ile parti güç kaybetmiş ve yeni bir lider arayışına girmiştir. Tüm bu gelişmeler neticesinde CKMP’li partililer, sürgün hayatındayken Türkiye’ye dönüş yapan ve halkın dikkatleri üzerinde topladığı Alpaslan Türkeş’e yoğunlaşmıştır.¹⁹ Türkeş ve arkadaşlarının partiye katılması ise 1965 yılında Ahmet Oğuz’un daveti üzerine olmuştur.²⁰

Türkeş’in CKMP’ye katılmasıyla birlikte parti politikalarında önemli değişimler yaşanmaya başlanmış, laiklik kayıtsız şartsız benimsenirken diğer yıllarda bu söylem farklılık göstermiştir. Parti, farklılaşan düşüncelerini “Türk-İslam Sentezi” düşüncesi

14 Parlar, “Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları 1999-2011”, 51.

15 Zeki Özdemir, “1965-1969 Yılları Arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi” (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2007), 68.

16 Özdemir, “1965-1969 Yılları Arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi”, 68.

17 Adem Çaylak, *Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketi* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2010), 432.

18 Parlar, “Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları 1999-2011”, 52.

19 Özdemir, “1965-1969 Yılları Arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi”, 74.

20 Ferit Salim Sanlı, “Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden Milliyetçi Hareket Partisine Tarihsel Süreç, İdeoloji ve Politika (1960-1969)” (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2017), 61.

çerçevesinde savunmaya başlamıştır.²¹

CKMP 1969 yılına kadar ülke genelinde teşkilatlanma çalışmalarına devam etmiş ve aynı yılın 9 Şubat'ında Adana'da düzenlenen Büyük Kurultay'da partinin yeni bir kimlikle yola devam etmesi kararı alınmıştır.²² Akabinde CKMP'nin ismi MHP olarak değiştirilmiş ve partiye ait amblem de kırmızı zemin üzerine üç hilal olacak şekilde revize edilmiştir. Bu kapsamda, CKMP'den MHP'ye geçiş sonrasında partinin ideolojisi yavaş yavaş belirmeye başlamış ve CKMP'nin 1965 Kurultayı'ndan itibaren kurgulamaya çalıştığı düşünce zemini, daha sonraları "9 Işık Doktrini" ismini alarak fikirler dünyasında belirginleşmeye başlamıştır.²³

Parti, 1980 yılında gerçekleşen askeri darbeye kadar siyasi hayatını sürdürmüştür. Ordu'nun yönetime el koymasının ardından Milli Güvenlik Kurulu kararıyla siyasal partilerin faaliyetleri durdurulmuş, siyasi parti liderleri hapse atılmıştır.²⁴

12 Eylül 1980 ihtilali akabinde ülkücü camianın ilk parti kurma teşebbüsü, 1983'de kurulan Muhafazakâr Parti olmuştur. Muhafazakâr Parti'nin 1985 yılındaki kurultayında partinin adı Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) olarak değiştirilmiş; 1987 referandumuyla siyasi yasağı kaldırılan Türkeş, MÇP'nin Olağanüstü Kurultayı'nda delegelerin tamamının oyunu alarak genel başkanlığa seçilmiştir.²⁵

Ocak 1993'te olağanüstü bir kongre yapılmış ve bu kongrede MÇP ismi değişmiş, parti eski ismini (MHP) geri kazanmıştır. İsim değişikliği sonrası 1995 seçimlerine katılan parti, %8 oy almış ancak seçim barajı %10 olduğundan meclise girme hakkı kazanamamıştır.²⁶

Türkeş, Nisan 1997'de vefat etmiş ve vefatından sonra genel başkanlık koltuğuna

21 Gökhan Karakurt, "Siyasi Partilerin Doğuş Teorileri, Parti Tipolojileri ve Kurumsallaşmaları Bağlamında Milliyetçi Hareket Partisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* 2, sy.1 (2016): 42.

22 Demirci, *1998 Sonrası Dönem MHP'nin Parti Politikaları ve Din*, 40.

23 Demirci, *1998 Sonrası Dönem MHP'nin Parti Politikaları ve Din*, 40.

24 Parlar, *Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları 1999-2011*, 55.

25 Burak Kazım Mırık, "Siyasal Liderlik ve 1965-1980 Döneminde Alpaslan Türkeş" (Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2018), 15.

26 Demirci, "1998 Sonrası Dönem MHP'nin Parti Politikaları ve Din", 48.

geçici olarak oğlu Yıldırım Tuğrul Türkeş oturmuştur. Türkeş'in vefatı sonrası genel başkanlık seçimi için 18 Mayıs'ta 5. Olağanüstü Kongre toplanmış ve kongrede aralarında Devlet Bahçeli ve Tuğrul Türkeş'in de olduğu 6 kişi aday olmuştur.²⁷ Yapılan seçim sonucu Devlet Bahçeli, partililerden en fazla oy alarak Milliyetçi Hareket Partisi'nin Alpaslan Türkeş'ten sonraki yeni genel başkanı olmuştur.

Devlet Bahçeli; 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018 ve 2021 yıllarında yapılan kongrelerde partinin genel başkan seçilmiştir. Devlet Bahçeli hâlen genel başkan olarak görevine devam etmektedir.²⁸

Milliyetçi Hareket Partisi'nin Parti Programında Çevre Politikası

Milliyetçi Hareket Partisi'nin 8 Kasım 2009 tarihinde 9. Olağan Büyük Kongresi'nde, "Geleceğe Doğru" teması ile en son yayımladığı parti programında, 24 tane farklı politika başlığı yer almaktadır. Adalet, Kamu Yönetimi, Bilim ve Teknoloji, Sanayi, Kentleşme, Konut ve Afet ile Çevre; bahsi geçen politika başlıklarından birkaçını oluşturmaktadır. Bu anlamda bahsi edilen bu politikaların çevre ile olan ilişkisi aşağıda başlıklar hâlinde ele alınmıştır.

Parti programının "Temel Hedef ve Görüşlerimiz" ana başlığı altındaki çevre politikası ile ilgili ilk bahis ve temel hedef şu şekilde yer almıştır:

"Çevre şartlarını sürekli iyileştirerek yaşanabilir hâle getirmek."²⁹ Yine aynı parti programının "Ekonomik Hedef ve Politikalar" başlığı altında ekonomik politikaların esasları belirtilerek çevre hassasiyeti ve istihdam odaklı büyümenin gerçekleştirilmesinin iktisadi politikalarının temelini oluşturduğu ifade edilmiştir.³⁰ Bununla birlikte çevreye gösterilen saygı çerçevesinde özel sektöre ait yatırımların destekleneceği ifade edilmiştir.

Programın "Sanayileşme" politikaları başlığı altında; "Tüketicinin tercih ettiği fak-

27 Ersin Öztürk, "1997-2018 Döneminde Devlet Bahçeli ve MHP Siyasetinin Sürekliliğinin İncelenmesi" (Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, 2018), 7.

28 Demirci, "1998 Sonrası Dönem MHP'nin Parti Politikaları ve Din", 48.

29 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı "Geleceğe Doğru"* (PDF: Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, 2009), 35.

30 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı "Geleceğe Doğru"*, 61.

törleri dikkate alan, merkezde çevrenin olduğu üretim tesis eden, yerelde yer alan kaynakları kullanıma sunan, istihdamda işgücünün nitelikli olmasına dikkat eden, teknolojinin ileri düzeyde olmasına hassasiyet gösteren bir sanayinin meydana getirilmesinin ana amaç olduğu” ifade edilerek çevre normlarına uygun bir üretim yapan sanayinin varlığının bu temel amacın bir etkeni olduğu belirtilmiştir.³¹

Programın bir diğer politika başlığı olan “Enerji ve Doğal Kaynaklar” başlığı altında ilk olarak enerji politikasının temel amacı açıklanmış ve enerji ihtiyacının çevreye karşı duyarlı bir sistem içinde karşılanması suretiyle gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir.³² Yine, aynı politika başlığı altında barajların çevre ile uyum içinde bulunmasının suya ilişkin politikaların esaslarından biri olacağı ifade edilmiştir.

Programda yer alan ve bir diğer politika olan “Esnaf ve Sanatkâr” başlığı altında ise küçük ölçekli sanayi sitelerinin çevre etkisine dikkat edilerek düzenleneceği belirtilmiştir.³³

Milliyetçi Hareket Partisi’nin parti programında yer alan politikalarından bir diğeri olan “Kentleşme, Konut ve Afet” başlığı altında, kentleşme politikasının esası ve çevre ile olan ilişkisi şu şekilde belirtilmiştir:

“Yerel kalkınmanın gerçekleşmesine katkı sunulması, bireylerin yaşam standardının artırılması, çevre ile su kaynaklarının koruma altına alınması, altyapısı rasyonel olan çağdaş kentler oluşturulması ve kentlilik kültürünün sağlanması kentleşme politikasının esasını oluşturmaktadır.”³⁴

Aynı politika başlığı altında, kent planlarının sağlıklı ve yaşanabilir çevreyle ahenk içinde olacak şekilde tesis edilmesinden bahsedilmiştir.³⁵

Parti programında yer alan politikalardan biri olan “Turizm” politikası altında turizm politikasının esasına değinilmiş ve ülkeye ait tarihi ve kültürel zenginlikler başta

31 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 61.

32 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 79.

33 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 92.

34 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 115.

35 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 116-117.

olmak üzere tüm zenginliklerin çevreye duyarlı bir anlayışla ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.³⁶

Yukarıda görüldüğü gibi 2009 yılında hayata geçirilen Milliyetçi Hareket Partisi'nin parti programında 24 tane politikaya yer verilmiş ve bu politikalardan bazılarının çevre ile ilişkisi belirtilmiştir.

Çalışmamıza esas teşkil eden ve MHP'nin parti programında “Çevre Politikası” kapsamında gerçekleştirmeyi planladığı politikalar aşağıda yer almaktadır. Bununla birlikte, parti programında çevre politikası ana başlığı altında şu beş alt başlığa değinilmiştir:³⁷

- ✓ “Çevre Politikalarının Temeli ve Çevre Hakkı”
- ✓ “Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması”
- ✓ “Çevre Duyarlılığı”
- ✓ “Bütüncül Çevre Politikaları”
- ✓ “Biyolojik Çeşitlilik”

Bu kapsamda, sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşamının her insanın temel hakkı olduğu vurgulanmış ve sonraki nesillere sağlıklı, temiz ve her anlamda korunmuş bir çevrenin aktarılmasının çevre politikasının temelini oluşturduğu vurgulanmıştır.³⁸

Ayrıca sosyal ve ekonomik politikalar ile çevre politikası arasında bir uyumun sağlanması gerekliliği vurgulanmış ve kalkınma sağlanırken ekolojik denge ve insan sağlığı gibi değerlerin muhafazasının gerekliliğinden söz edilmiştir.³⁹

Yatırım projelerinin seçiminde çevre duyarlılığına yer verilmesi, gerçekleştirilecek yatırım projelerinde çevreyle dost teknoloji kullanımının özendirilmesi, çevre duyarlılığının kazandırılması ve bunun hayata geçirilmesi için basın-yayın organlarının

36 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 119.

37 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 118.

38 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 118.

39 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 118.

teşvik edilmesi ile eğitim müfredatının çeşitlendirilmesi gibi konular da yine parti programında yer alan beyanlardır.

Son olarak, sahip olunan biyolojik çeşitliliğin araştırılması, muhafazası ve iktisadi değer kazandırılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Genetiği değiştirilmiş organizmalar ve biyogüvenlik konusundaki tehlikelerin minimize edilmesi için çeşitli politikaların birlikte ele alınacağı ifade edilmiştir.⁴⁰

Milliyetçi Hareket Partisi'nin parti programı genel olarak değerlendirildiğinde çevreye ilişkin sorunların çözümü "asayişin tesisi ve terörle mücadele" ile "dış politika" gibi politika başlıklarına nazaran daha zayıf bir karakter göstermektedir. Ancak yine de tarihsel süreç içinde bu durumun önceki dönemlere göre ileri bir düzeyi yansıttığı da görülmektedir. Çünkü çevre sorunlarına ilişkin geliştirilen politikalar, parti programlarında önceden kent ve kentleşme gibi konular ile ele alınmış ya da bu başlıkların altında değinilmiştir. Ancak günümüzde çevre sorunlarına ilişkin geliştirilen politikalar ayrı ve bağımsız bir şekilde "çevre" başlığı altında ele alınmaktadır.⁴¹ Bununla birlikte parti programında, küresel çevre duyarlılığı yaklaşımının klasik çevre kirliliği türlerine kıyasla yeterince yer bulmadığı da görülmektedir.⁴²

Son tahlilde, Milliyetçi Hareket Partisi'nin parti programı ve seçim beyannamelerinde çevre konusuna bağımsız bir başlık altında değinmiş olması takdirle karşılanacak bir durum olsa da burada temel sorun; devlet yönetimine talip olan MHP'nin "-melidir/malıdır ve -caktır/cektir" ile biten cümlelerin çok daha ötesinde hedeflere ulaşmak için uygulanabilir stratejileri bütüncül bir şekilde ortaya koyamamasıdır.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin 2011 Seçim Beyannamesinde Çevre Politikası

Parti, 2011'de gerçekleşen seçimlerde Tablo 2'de belirtildiği gibi % 12,98 rey alarak 53 mebus ile parlamentoda temsil edilmiştir. Parti, seçimlere 2023'e *Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi (Ses Ver Türkiye)* adlı beyannamesiyle katılım sağlamıştır.

40 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı "Geleceğe Doğru"*, 119.

41 Hikmet Yavaş, "Türkiye'de Siyasi Partilerin Küresel Çevre Sorunlarına Yaklaşımları", *Yönetim Bilimleri Dergisi* 9, sy.1 (2011): 212.

42 Yavaş, *Türkiye'de Siyasi Partilerin Küresel Çevre Sorunlarına Yaklaşımları*, 212.

Tablo 1. 2011 Genel Seçim Sonuçları <http://www.ysk.gov.tr/tr>

Parti	Oy Oranları	Milletvekili Sayısı
AKP	% 49.95	326
CHP	% 25.94	135
MHP	% 12.98	53
BĞMSZ	% 6.58	36
SP	% 1.25	0
HAS	% 0.76	0
BBP	% 0.74	0
DP	% 0.65	0
Toplam	% 100	550

MHP, 2011 seçimlerinde çevre politikasını vatandaşların sağlıklı ve hijyenik bir çevrede yaşamlarını idame ettirmesi, kültürel, doğal ve tarihi değerlerin koruma altına alınması, çevreye karşı hassasiyet kazandırılmasının sağlanması, biyolojik çeşitliliğin güvence altına alınması ve bütünsel çevre politikalarının izlenmesi gibi alt başlıkları altında değerlendirmiştir.

MHP'nin 2011 Seçim Beyannamesi 205 sayfa, 8 ana başlık ve 32 politikadan oluşmaktadır. Beyannamenin “MHP İktidarında Küresel Güç Türkiye'ye Doğru” ana başlığı altında çevrenin koruma altına alınarak iktisadi ve sosyal yapıda değişimin büyük oranda gerçekleştirileceği beyan edilmiştir.⁴³ Yine aynı ana başlık altında sahip olunan doğal zenginliklerin korunma şartlarının tespit edilerek bilinçsizce kullanımı ile kaynaklardan etkin ve verimli bir şekilde faydalanılmasını tesis edecek çevre yönetim sistemlerinin hayata geçirilmesinin zorunluluğundan söz edilmiştir.⁴⁴

Beyannamenin “Temel Hedef ve Görüşlerimiz” ana başlığı altında ise çevre şartlarının sürekli iyileştirerek yaşanabilir hâle getirilmesi ifade edilmiştir.⁴⁵ Bununla birlikte “Milli ve Demokratik Anayasa Anlayışımız” ana başlığı altında; sağlıklı ve koruma altına alınmış bir çevrede yaşama hakkı ile sonraki nesillerin sağlıklı bir çevrede yaşama haklarının güvence altına alınmasının anayasal düzlemde koruma altına

43 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”* (PDF: Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, 2011), 13.

44 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”*, 14.

45 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”*, 24.

alınması gerekliliğinden söz edilmiştir.⁴⁶

Afete ve çevreye hassas, kent estetiğine önem veren şehir planlarının hayata geçirilmesi ve uygulanması hedefleri “Kamu Yönetimi” ana başlığı altında, çevre duyarlılığı yüksek ve istihdam odaklı bir büyümenin gerçekleştirilmesi gerekliliği ise “Ekonomik Hedef ve Politikalar” ana başlığı altında belirtilmiştir. “Ekonomik Hedef ve Politikalar” ana başlığında koşullara ve insan öz benliğine saygılı olmak şartıyla; doğrudan yabancı sermayeyi de içinde barındıran özel sektör yatırımlarına ülkemizi cazip hale getirmek için gerekli yardımların sağlanacağından söz edilmiştir.⁴⁷

Beyannamenin bir başka ana başlığı olan “Sanayileşme” bölümünde ise çevre normlarına uygun bir şekilde üretim tesis eden sanayinin oluşturulacağı hedeflenmiştir.⁴⁸

“Enerji ve Doğal Kaynaklar” ana başlığı altında ise kesintisiz, yeterli ve güvenli bir enerji arzının sağlanmasının çevreye karşı hassas bir sistem içinde karşılanması ile barajların çevreyle ahenk içinde yer alması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.⁴⁹

“Ulaştırma” ana başlığı altında da maliyeti düşük, emniyetli ve hızlı ulaştırma sisteminin çevreye duyarlı şekilde tesis edilmesinin gerekliliğinden söz edilmiştir.⁵⁰

Beyannamenin “Kentleşme ve Konut” ana başlığı altında, sağlıklı ve yaşamaya değer kentler oluştururken çevrenin korunmasına önemle dikkat edileceği ve hazırlanacak kent planlarının, sonraki nesillere sağlıklı ve yaşanabilir bir çevre ekseninde tesis edileceği vurgulanmıştır.⁵¹

Bununla birlikte, “Turizm” ana başlığı altında ise; ülkeye ait her türlü kültürel, tarihi ve doğal zenginliklerin çevreye karşı duyarlı bir şekilde değerlendirilmesinden bahsedilmiştir.⁵²

46 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi* “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”, 43.

47 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi* “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”, 85.

48 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi* “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”, 95.

49 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi* “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”, 101.

50 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi* “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”, 102.

51 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi* “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”, 172.

52 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi* “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”, 166.

Son tahlilde, 2011 genel seçimleri için hazırlanan bu beyannamede; partinin çevre başlığı altında ele aldığı politikalar aşağıda sıralanmıştır:⁵³

- ✓ İnsanların temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamasının sağlanması,
- ✓ Kültürel değerlere sahip çıkmış, doğal bir çevrenin gelecek nesillere aktarılması,
- ✓ Çevre konusunda akli ve bilimi merkeze alan, milli değerlerimiz ile çatışma içinde olmayan bir bakış açısının egemen kılınması,
- ✓ Çevre politikaları ile diğer politikalar arasında uyumun sağlanması,
- ✓ Teknoloji kullanımında çevreye dost teknolojinin teşvik edilmesi,
- ✓ Çevreye duyarlılığın kazandırılması,
- ✓ Çevre duyarlılığının geliştirilmesi amacıyla medyanın toplumsal sorumluluk kapsamında yayın yapmasının sağlanması,
- ✓ Çevreye ilişkin duyarlılık kazandırılması kapsamında eğitim politikalarının zenginleştirilmesi,
- ✓ Sanayi, şehirleşme, turizm, tarım gibi alanların daha güçlü ve sağlıklı bir zemine oturtulması için çevre düzeni planlarının Türkiye genelinde tamamlanmasının gerçekleştirilmesi,
- ✓ Çevre sorunlarının kirlenmenin meydana gelmesinden sonra çözüme kavuşturulacak sorunlar olarak değil; kalkınma planlarının bir ögesi olarak önceden tespit edilen kıstaslar çerçevesinde incelenmesi gereken bir sorun olarak görülmesinin sağlanması,
- ✓ Denetimde etkinlik ve verimliliği sağlamak için çevre zabıtası müessesinin kurulması,
- ✓ Çevreye özgü ihtisas mahkemelerinin tesis edilmesi,
- ✓ Çevre mevzuatı kapsamında bilgi sistemlerinin hayata geçirilmesi,

53 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi* “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye”, 169-172.

- ✓ Meteorolojik ölçümde bulunan istasyonların çevre kirliliğini de içine alacak şekilde geliştirilmesi,
- ✓ Doğal çevre ile kent ve kırsal yerleşimlerin yaşanabilir bir duruma getirilmesi ile sürdürülebilir bir doğal çevrenin sonraki nesillere aktarılması,
- ✓ Bütüncül çevre politikalarının izlenmesi,
- ✓ Deniz, su, toprak ve havayı beraber ele alan bütünleşmiş çevre politikalarının geliştirilmesi,
- ✓ Verimli toprakların koruma altına alınması ve tarım faaliyetine özgülennmiş toprakların amaç dışı kullanımının engellenmesi,
- ✓ Doğal zenginliklerimize ülke olarak sahip çıkma anlayışının güçlendirilmesi ve çevreye karşı duyarlılığının geliştirilmesi için kamuoyunun bilinçlendirilmesine azami özen gösterilmesi,
- ✓ Biyolojik çeşitliliğin koruma altına alınması,
- ✓ Biyogüvenlik ve genetiği değiştirilmiş organizmalarda meydana gelecek tehlike ve risklerin minimize edilmesi için konu bağlamındaki çeşitli politikaların birlikte ele alınması,
- ✓ Su sağlama tesislerinde oluşacak kayıp ve kaçakların önlenmesi,
- ✓ Su kaynaklarında kullanım etkinliğinin sağlanması ve kaynakların kirliliğe karşı korunması,
- ✓ Su havzalarının koruma altına alınması,
- ✓ Su kaynaklarının denetim ve gözetim altında tutulması,
- ✓ Sulama kanallarında meydana gelecek kayıpları engellemek için önleyici sistemlerin inşa edilmesi.

MHP'nin 7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesinde Çevre Politikası

Milliyetçi Hareket Partisi, 7 Haziran 2017 tarihinde gerçekleşen seçimlerde %16,3 oy alarak 80 milletvekili ile yasama organında temsil hakkı kazanmıştır.

Tablo 2. 7 Haziran 2015 Genel Seçim Sonuçları <http://www.ysk.gov.tr/tr>

Parti	Rey Oranları	Parlamentar Sayısı
AKP	% 40,9	258
CHP	% 25,0	132
MHP	% 16,3	80
HDP	% 13,1	80
SP	% 2,1	0
Toplam	% 100	550

Parti, 2015 yılında gerçekleşen Haziran seçimlerine *Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek (Bizimle Yürü Türkiye)* isimli beyanname ile girmiştir. Bahsi geçen seçim beyannamesi, 2011 Seçim Beyannamesi'nde yer alan politikaları içermektedir. 2011 Seçim Beyannamesi'ne ek olarak bu beyanname; çevre bilgi sisteminin hayata geçirilmesi, çevre üzerine ihtisaslaşan mahkemelerinin kurulması, çevre zabıtası uygulamasının oluşturulması, su kaynaklarının tüketiminde etkinliğin esas alınması ile yaban hayatının koruma altına alınmasına azami özen gösterilmesi gibi konular ele alınmıştır.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin 7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi 257 sayfa, 8 ana başlık ve 32 politikadan oluşmaktadır. Beyannamenin “Küresel Güç Türkiye Vizyonu” ana başlığı altında çevre politikası ile ilgili şu hedeflere yer verilmiştir:

“Türkiye'nin sahip olduğu tabii kaynakların korunma şartları tespit edilerek bilinç dışı kullanma ile tahribat engellenecek, sözü edilen kaynaklardan verimli şekilde faydalanılmasını temin edecek çevre yönetim sistemleri hayata geçirilecektir.”⁵⁴

“İktidar Anlayışımız ile Temel Görüş ve Hedeflerimiz” başlığı altında, çevre dostu ve duyarlılık içeren kalkınma anlayışıyla ekosistemleri ve doğal varlıkları koruyarak büyümenin sağlanacağı ve çevresel şartları sürekli iyileştirerek yaşanabilir seviyeye getirileceği belirtilmiştir.⁵⁵

54 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”* (PDF: Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, 2015), 35.

55 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 49-51.

Beyannamenin temel başlıklarından “Kamu Yönetimi” ana başlığı altında şu ifadeler yer almaktadır:

“Yerelde gerçekleşecek hizmetlerin hızlı, düşük maliyetli ve adalet anlayışı içinde sunulduğu; olası afete ve çevreye karşı duyarlı, kent estetiğine önem veren şehir planlarının hayata geçirildiği, gerekli ölçüde yeşil alanların, sosyal ve fiziki altyapının sağlandığı; tarihi ve kültürel mirasa sahip çıkıldığı, yoksul durumda olan vatandaşların gözetildiği, çağdaş ve yaşanabilir kentlerin tesis edildiği yapı, belediyeçilik anlayışımızın temelini oluşturmaktadır.”⁵⁶

Beyannamenin “Ekonomik Hedef ve Politikalar” ana başlığı altında yer alan ve partinin çevre politikası ile ilişkili olduğu durumlar bir önceki seçim beyannamesi ile benzerlikler göstermektedir. Bu başlık altında ilave olarak çevre hassasiyeti yüksek, istihdam dostu büyümenin gerçekleştirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının çevresel etkiler ve ekolojik dengeler dikkate alınarak geliştirilmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır.⁵⁷

Beyannamede yer alan “Sanayileşme” bölümünde ise 2011 Seçim Beyannamesi’nde belirtilen konular dışında, deri sanayisinde insan ve çevre sağlığına duyarlı üretimin tesis edilmesi hedeflenmiştir.⁵⁸

Beyannamenin bir başka ana başlığı olan “Enerji ve Tabii Kaynaklar” başlığı altında milli bir enerji politikasının meydana getirilmesinden söz edilmiş ve akabinde milli enerji politikasının ana hedeflerinden birinin şu olacağı ifade edilmiştir:

“Duyarlı bir anlayış ve çevreye dost bir yaklaşımla enerji üretiminin çevre ve insan sağlığına zarara yol açmadan üretilmesi.”⁵⁹

“Ülkemizin hassas nükleer teknolojiye sahip olmasının sağlanması ile santrallerde üst düzey güvenli teknolojinin kullanılmasına, konunun insan sağlığı ve merkezde çevrenin olduğu bir yaklaşımla ele alınma-

56 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 86.

57 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 89.

58 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 134.

59 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 139.

sına yüksek ölçüde dikkat edilmesi gerektiği”

beyannamenin devamında dile getirilmiştir.⁶⁰

Enerji ve Doğal Kaynaklar ana başlığı altında değinilen bir başka konu ise su kaynaklarının duyarlılık içinde ve büyük bir dikkatle yönetilmesi gerektiğidir. Bu kapsamda beyannamede konu ile ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

“Suyun kaynağından itibaren koruma altına alınması, temiz tutulması, barajların çevreyle uyum içinde yer alması, erozyon etkileri ile kentsel atıklardan baraj göllerinin korunması, sağlıklı içme ve kullanma suyunun uluslararası standartlarda sağlanması esas olacaktır.”⁶¹

Beynamede, “Ulaştırma” ana başlığı altında 2011 Seçim Beyannamesi’nde yer aldığı gibi hızlı, güvenli ve düşük maliyetli ulaşırma sisteminin çevreye duyarlı şekilde tesis edilmesinin gerekliliğinden söz edilmiştir.⁶²

Beyannamenin “Kentleşme ve Konut” ana başlığı altında ise sağlıklı, yaşanabilir, doğayla uyumlu kentlerin oluşturulmasından bahsedilmiştir. Hazırlanacak kent planlarının çevreyle uyum içinde, doğal yapıya uygun, kültürel değerleri esas alan bir şekilde oluşturulmasının gerekliliğinden söz edilmiştir.⁶³

“Turizm” ana başlığı altındaysa şu ifadeler yer almaktadır:

“Turizm bölgelerinde imar planları gözden geçirilecek imar rantı ve istismarını çevre ve tarihi kültürel dokunun korunmasına öncelik verilecektir.”⁶⁴

7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, bir önceki seçim beyannamesiyle büyük benzerlikler taşımaktadır. İçerik olarak aynı olan bu beyannamelerde “çevre” ana başlığı altında yer alan politikalardan benzer olanlar tekrara düşmemek adına dile getirilme-

60 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 143.

61 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 145.

62 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 147.

63 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 219.

64 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*, 227.

miştir. Aşağıda Haziran 2015 beyannamesinde farklı olan hedefler belirtirmiştir. 2011 Seçim Beyannamesi'nden farklı olarak hedeflenen politikalar şu şekildedir:⁶⁵

- ✓ Taş ocağı ile maden aramaları tamamlandıktan sonra çalışma tesis edilen sahanın ağaçlandırılması zorunlu olmalı,
- ✓ Yaban hayatı koruma altına alınmalı ve bu konuda gerekli özen gösterilmeli,
- ✓ Ulaşım altyapıları planlanırken yaban hayatının sürekliliği dikkate alınmalı,
- ✓ Genel ve devlet avlağı uygulaması terk edilmeli, özel avlak uygulamasına geçilmeli.

Milliyetçi Hareket Partisinin 1 Kasım 2015 Seçim Beyannamesinde Çevre Politikası

Parti, Kasım ayında gerçekleşen seçimlerde % 11,9 rey alarak 40 parlamenter ile TBMM'de temsil hakkı kazanmıştır.

Tablo 3. 2015 (Kasım) Genel Seçim Sonuçları <http://www.ysk.gov.tr/tr>

Parti	Oy Oranları	Milletvekili Sayısı
AKP	% 49,49	317
CHP	% 25,31	134
MHP	% 11,90	40
HDP	% 10,76	59
Diğer	% 2,54	0
Toplam	% 100	550

MHP, 2015 Kasım ayında gerçekleşen seçimlere *Huzurlu ve Güvenli Gelecek* isimli seçim beyannamesi ile girmiştir. Beynamede yer alan çevreye ait politikalar, Haziran 2015 Seçim Beyannamesi'nde yer alan politikalar ile bire bir aynıdır. Bununla birlikte beyanname 269 sayfa, 7 ana başlık ve 30 farklı politikadan oluşmaktadır.

65 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi "Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek"*, 223-225.

2015 Kasım beyannamesi, Haziran 2015 seçim beyannamesiyle içerik olarak aynı olduğu için tekrara düşmemek adına bu başlık altında ele alınmayacaktır.

2018 Genel Seçimlerinde MHP'nin Seçim Beyannamesinde Çevre Politikası

Parti, bahsi geçen seçimde %11,1 oy almış ve 49 milletvekili ile parlamentoda yerini almıştır.

Tablo 4. 2018 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları <http://www.ysk.gov.tr/tr>

Parti	Oy Oranları	Milletvekili Sayısı
AKP	% 42,6	295
CHP	% 22,6	146
HDP	% 11,7	67
MHP	% 11,1	49
İYİ	% 10	43
DiĞER	% 2	0
Toplam	% 100	600

Parti, 2018 seçimlerine *Milli Diriliş Kutlu Yükseliş (Cumhur İttifakı Millet Akli)* adlı seçim beyannamesi ile girmiştir. Beyanname 133 sayfa, 10 ana başlık ve 24 politika-dan oluşmaktadır.

MHP, 2018 Seçim Beyannamesi'ni önceki yıllarda yer alan beyannamelere kıyasla dar kapsamlı tutmuştur. Bunun sonucunda partinin “çevre politikası” da beyanname de çok kısa tutulmuştur. Bahsi geçen beyanname de çevre politikasına ilişkin ele alınan konular şu şekildedir:⁶⁶

- ✓ Parti, tüm vatandaşların temiz, sağlıklı ve koruma altına alınmış bir çevrede yaşamasının teminat altına alınmasının bir zorunluluk olduğunu ve bu durumun çevre politikasının esasını oluşturduğunu vurgulamıştır.
- ✓ Bununla birlikte, çevre konusunda bilim ve aklın esas alınması

66 Milliyetçi Hareket Partisi, *Seçim Beyannamesi “Milli Diriliş Kutlu Yükseliş”* (PDF: Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, 2018), 102-103.

gerektiği ifade edilmiş; ancak bu şekilde doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerin tahrip edilmesinin ve yok olmasının önüne geçilebileceği belirtilmiştir.

✓ Son olarak yatırımlarda, projelerinin hayata geçirilmesinde çevreye karşı duyarlılığa azami ölçüde önem verileceği vurgulanmış ve çevreye uyumlu, çevre tahribine yol açmayan teknoloji kullanımının hayata geçirileceği ifade edilmiştir.

Görüldüğü gibi Milliyetçi Hareket Partisi'nin 2018 Seçim Beyannamesi'nde çevre politikaları kısa ve öz tutulmuş, önceki seçim beyannamelerinde yer alan geniş ve kapsamlı sunum bu beyannamede yer almamıştır.

14 Mayıs 2023 Milletvekili Seçimlerinde Milliyetçi Hareket Partisi'nin Seçim Beyannamesinde Çevre Politikası

MHP, Cumhuriyetimizin 100. yılında gerçekleşen seçimlerde %10,3 oy almış ve 51 parlamenter ile TBMM'de temsil hakkı kazanmıştır.

Tablo 5. 2023 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları <http://www.ysk.gov.tr/tr>

Parti	Oy Oranları	Milletvekili Sayısı
AKP	% 36,3	266
CHP	% 25,8	168
MHP	% 10,3	51
İYİ	% 9,9	44
YSP	% 9	62
YRP	% 2,9	5
TİP	% 1,8	4
DİĞER	% 4	0
Toplam	% 100	600

MHP, 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan seçimlere *Gelen Türk Asrı, Geleceğin Gücü Türkiye (Devlet ve Milletiyle Her Şeyden Önce Türkiye)* adlı seçim beyannamesi ile girmiştir.

Beyanname, 2018 beyannamesi de dâhil olmak üzere önceki seçim beyannamelerine göre çok kısa ve maddeler hâlinde tutulmuştur. 100 maddeden oluşan beyannamede

partinin çevre politikaları ile ilgili şu hususlara değinilmiştir:⁶⁷

- ✓ Kızılırmak ve Yeşilirmak Nehirleri başta olmak üzere ihtiyaç duyulan yerlerde stratejik hedefler doğrultusunda suyolu projeleri hayata geçirilecektir,
- ✓ Küresel iklim değişikliği etkilerini azaltıcı, çevre şartlarını sürekli iyileştirerek yaşanabilir hâle getirici politikalar uygulanacaktır,
- ✓ Su havzaları korunacak, sınır aşan sular konusu milli stratejik bir politika olarak değerlendirilecektir.

Sonuç

Seçim beyannameleri; iktidara ulaşma ve iktidarda kalma gayesi olan siyasi partilerin seçim maratonuna girerken hazırladığı ve seçmenlere sunduğu rehber gibidir. Beyannameler, siyasi partilerin önümüzdeki dönem için hayata geçirmeyi düşündükleri vaatleri içeren metinlerdir ve seçim boyunca birden fazla politika ve planlarını belirttiği araçlardan bir tanesidir.⁶⁸

Siyasi partiler, sözü edilen beyannameler aracılığıyla kendilerini seçmenlere tam manasıyla anlatabilmeyi hedeflemektedir. Bu anlatım arzu edilen seviyede olursa, partiler kendilerini benimsememiş ve önceki seçimlerde kendilerine oy vermemiş grupları da etkileyebilmekte, böylece en büyük gayesi olan iktidara erişebilme konusunda kayda değer kazançlar elde edebilmektedirler.⁶⁹ Bu açıdan, beyannamelerin vatandaşları ikna etmek ve onları yönlendirmek için etkin bir araç olması, partilerin seçim beyannamelerini gereğinden fazla önemsemelerini ve bir sarraf titizliği ile bu beyannameleri hazırlamalarını sağlamaktadır.

Siyasi partilerin bir bakıma ayakta kalmasını sağlayan siyaset ve iktidar kurumları,

67 “MHP 14 Mayıs 2023 Seçim Beyannamesini Açıkladı”. Adana Hilal Haber Sitesi. (Erişim 24 Kasım 2023).

68 Elif Şeşen ve Özkan Ertürk, “Türkiye’de 1990 Sonrası Çevre Politikalarının Seçim Beyannamelerine Yansımaları”, *Selçuk İletişim Dergisi* 10, sy.1 (2017): 193.

69 Uzun ve Özkan, Çevre Konusunun Seçim Beyannamelerindeki Yeri: 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi Örneği, 350.

çevreyi bariz bir şekilde etkilemekte ve ondan da etkilenmektedir.⁷⁰ Nitekim iktidara ulaşma gayesinde olan partilerin hedef kitlesi olan toplumlar da çevre ile devamlı etkileşim içindedir.

Bu çalışmada 2011 genel seçimlerinden başlanarak en son yapılan 28. Dönem Milletvekili Seçimleri’ni de içine alacak şekilde Milliyetçi Hareket Partisi’nin hazırladığı parti programı ve seçim beyannameleri, çevre ekseninde incelenmiştir. Bu sebeple MHP’nin; toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi birçok alandaki ilişkilerin çevreye dair bakışı ve ona atfettiği önem ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Milliyetçi Hareket Partisi’nin seçim beyannamelerine bakıldığında; çevre konusuna en fazla atıfta bulunulan ve politika geliştirilen beyanname 2015 genel seçimleri için hazırlanan beyannameler olmuştur. Konu içeriği bakımından çevre konusuna daha fazla yer ayıran bu beyannameye karşılık, Mayıs 2023 seçimleri için hazırlanan beyanname daha kısa ve dar kapsamlı tutulmuştur.

MHP’nin seçim beyannamelerinde, çevre konusuna parti programı ve önceki beyannameler dikkate alınarak az atıfta bulunduğu bir diğer beyanname 2018 seçim beyannamesidir. 2018’den başlanarak son seçimlere kadar hazırlanan seçim beyannamelerinde çevre konusuna yapılan atıfın ve politikadaki düşüşün sebebi, partinin Cumhuriyet İttifakı içinde konumlanmış olması olarak düşünülmektedir. Cumhuriyet İttifakı ise ilk kez ve resmî düzeyde 2018 genel seçimleri için oluşturulmuştur.⁷¹ Ancak söz konusu ittifakın meydana gelmesine zemin oluşturan gelişmeler 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi’ne kadar uzanmaktadır. 15 Temmuz Darbe Girişimi’ni takiben Ak Parti ve MHP yaşanan olumsuzlukları hızlı bir şekilde bertaraf etmek için olağanüstü hal (OHAL) ilanı konusunda tam bir uzlaşma içinde olmuş ve bunun neticesinde OHAL ilan edilmiştir.⁷² Bunun yanı sıra İstanbul Yenikapı’da darbeye karşı ortak bir tavır almak amacıyla “Demokrasi ve Şehitler Mitingi” adıyla bir miting düzenlenmiştir. Düzenlenen bu mitingde, asıl meselenin vatanın bütünlüğü olduğu, vatani ilgilendiren konularda partiler üstü bir tavır alınması gerektiği, dolayısıyla milli birlik ve

70 Uzun ve Özkan, Çevre Konusunun Seçim Beyannamelerindeki Yeri: 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi Örneği, 330.

71 Mehmet Ulaş ve Alper Yılmaz, “Cumhuriyet İttifakı Oluşum Sürecinde Ak Parti ve MHP Liderlerinin Nasıl Bir İkna Dili Kullandığı; Parti Grup Toplantıları Örneği”, *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi 1*, sy. Ek (2019): 84.

72 Ulaş ve Yılmaz, *Cumhuriyet İttifakı Oluşum Sürecinde Ak Parti ve MHP Liderlerinin Nasıl Bir İkna Dili Kullandığı; Parti Grup Toplantıları Örneği*, 84.

beraberlik anlayışıyla hareket etmenin daha doğru olacağı vurgulanmıştır.⁷³ Bu mitingte birlikte, Ak Parti ve MHP arasındaki yakınlaşma süreci hızlanmış; bu dönemde yaşanan Fırat Kalkanı, El-Bab ve Afrin Harekatlarına MHP'nin tam ve koşulsuz desteği, milliyetçi ve devletçi söylemlerle birlikte ittifakın psikolojik ve sosyolojik zeminini oluşturmuştur.⁷⁴

MHP'nin iktidar partisi ile birlikte hareket etmesine etki eden bir diğer faktör, 1 Kasım 2015 seçimleri sonucunda MHP'nin yaşadığı iç dalgalanmalardır. Yükselen parti içi muhalefet sebebiyle olağanüstü bir dönemden geçen MHP, 15 Temmuz sürecinin yaşanmasıyla birlikte sert ve keskin bir siyaset değişikliğine giderek⁷⁵ tabanları da birbirine çok uzak olmayan Ak Parti ile yakınlaşmıştır.⁷⁶

Ülkemizin önde gelen ideolojik ve kurumsallığa sahip partilerinden biri olan MHP, tarihsel süreç içinde Türkiye'nin önemli bir meselesi olan çevre sorunları konusundaki politika esasını şu şekilde izah etmiştir:⁷⁷

“Çevresel sorunları; kalkınma – çevre muhafazası ikilemi yerine, akli esas alan bir koruma, kullanma ve ilerletmeyi öngören devamlılık sağlayan kalkınma modeliyle aşarak, sonraki nesillere her türlü değerleri korunmuş bir çevrenin intikal ettirilmesi, çevre politikamızın temelini oluşturmaktadır.”

Milliyetçi Hareket Partisi'nin seçim beyannameleri incelendiği zaman, en çok geçen temanın çevre duyarlılığı ve doğal kaynaklar olduğu anlaşılmaktadır. MHP'nin seçim beyannamesinde koruma alanları, çevre hukuku, endemik, habitat, milli park ve canlı türleri gibi temalara hiç yer verilmemiştir. Bununla birlikte, beyannamelerdeki kodlar incelendiğinde biyogüvenlik, biyoçeşitlilik, ekosistem yönetimi; su, görüntü, toprak,

73 “Yenikapı'da Üç Partinin Katılımıyla Demokrasi ve Şehitler Mitingi”. BBC News Türkçe Haber Sitesi. (Erişim 31 Temmuz 2024).

74 Ulaş ve Yılmaz, *Cumhur İttifakı Oluşum Sürecinde Ak Parti ve MHP Liderlerinin Nasıl Bir İkna Dili Kullandığı; Parti Grup Toplantıları Örneği*, 84.

75 Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli, parti içinde ortaya çıkan ve liderliğini sorgulamaya açan parti içi muhalefeti FETÖ ile ilişkilendirerek Ak Parti ile birlikte hareket etme yoluna gitmiştir.

76 Ulaş ve Yılmaz, *Cumhur İttifakı Oluşum Sürecinde Ak Parti ve MHP Liderlerinin Nasıl Bir İkna Dili Kullandığı; Parti Grup Toplantıları Örneği*, 84.

77 Milliyetçi Hareket Partisi, *Parti Programı “Geleceğe Doğru”*, 118.

hava ve gürültü kirliliği gibi kodların da beyannamelerde yeteri kadar (bazılarının hiç) yer edinmediği analiz sonucu görülmüştür. Tüm bu eksiklikler birlikte düşünüldüğünde, MHP'nin çevre konusuna bakışının dengeli ve bütüncül olmadığı görülebilmektedir. Tüm bu anlatılanlar ışığında Milliyetçi Hareket Partisi'nin hangi temalara hangi seçim beyannamesinde yer verdiğini gösteren tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 7. MHP'nin Seçim Beyannamelerinde Çevre Politikasına İlişkin Yer Alan Temalar

Beyannamelerde Kullanılan Temalar	2011 Seçim Beyannamesi	2015 Seçim Beyannamesi	2018 Seçim Beyannamesi	2023 Seçim Beyannamesi
Çevre Duyarlılığı	✓	✓	✓	✓
Koruma Alanları	X	X	X	X
Çevre Hukuku	X	X	X	X
Ormanlar	✓	✓	✓	✓
Biyolojik Çeşitlilik	✓	✓	✓	✓
Canlı Türleri	X	X	X	X
İklim Değişikliği	X	X	X	✓
Küresel Isınma	X	✓	✓	X
Ekosistem Yönetimi	X	✓	✓	✓
Biyogüvenlik	X	✓	✓	✓
Atıklar	✓	✓	✓	✓
Hava Kirliliği	✓	✓	✓	✓
Su Kirliliği	✓	✓	✓	✓
Toprak Kirliliği	✓	✓	✓	✓
Görüntü Kirliliği	X	X	X	X
Gürültü Kirliliği	X	X	X	X
Endemik/Habitat	X	X	X	X
Milli Park	X	X	X	X
Doğal Kaynaklar	✓	✓	✓	✓

Bununla birlikte, yapılan incelemelerde ve elde edilen verilerde MHP'nin çevre başlığını beyannamelerin son kısımlarında kullanmayı tercih ettiği tespit edilmiştir. Beyannamelerde sıra ve sayfa sayısı olarak ekonomi, iç ve dış siyaset konuları diğer politika başlıklarına nazaran daha ön plandadır. Çevreye dair ayrılan sayfa sayıları ise beklenen düzeyde değildir. Örneğin, 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası oluşturulan Cumhurbaşkanlığı'ndan sonraki beyannamelerde Cumhurbaşkanlığı Seçim Sistemi 17 sayfada anlatılmışken çevre konusuna sadece iki sayfada yer verilmiştir.

Son tahlilde çevre; içinde birden fazla ögeyi barındıran, kapsamı geniş bir kavram olduğundan MHP'nin iktidar partisi ol(a)madığı, parlamentoda yeteri sayıda milletvekili ile temsil edilmediği ve Çevre Bakanlığını elinde bulundurmadığı gibi sebeplerle çevreye ait politikaları ne ölçüde gerçekleştirebileceği bilinmemektedir. Araştırmamız sonucunda seçim zamanı yayımlanan beyannameler, parti programı ve bahsedilen sebepler birlikte ele alındığında MHP'nin çevreye ilişkin politikalarının beyandan öteye geç(e)mediği görülmektedir.

Kaynakça

Akçelik, Erdal. Milliyetçi Hareket Partisinin Seçim Beyannamelerinde Eğitim Politikası. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, 2019.

Çaylak, Adem. *Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2010.

Demirci, Ümit. “1998 Sonrası Dönem MHP'nin Parti Politikaları ve Din”. Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2023.

Karagöz, Berna. “Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Çevre Politikaları”. Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2023.

Karakurt, Gökhan. “Siyasi Partilerin Doğuş Teorileri, Parti Tipolojileri ve Kurumsallaşmaları Bağlamında MHP Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* 2, sy. 1 (2016), 41-50.

Keleş, Ruşen. *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi, 2012.

Mırık, Burak Kazım. “Siyasal Liderlik ve 1965 – 1980 Döneminde Alparslan Türkeş”. Yüksek lisans tezi, 2018.

“MHP 14 Mayıs 2023 Seçim Beyannamesini Açıkladı”. Adana Hilal Haber Sitesi. Erişim: 24.11.2023, <https://www.adanahilal.com/haber-mhp-14-mayis-2023-secim-beyannamesini-acikladi-22316.html>.

Milliyetçi Hareket Partisi. *Parti Programı: “Geleceğe Doğru”*. PDF: Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, 2009.

Milliyetçi Hareket Partisi. *2011 Seçim Beyannamesi “2023’e Doğru Yükselen Ülke Türkiye Sözleşmesi”*. Ankara: Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, 2011.

Milliyetçi Hareket Partisi. *7 Haziran 2015 Seçim Beyannamesi: “Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek”*. Ankara: Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, 2015.

Milliyetçi Hareket Partisi. *2018 Seçim Beyannamesi: “Milli Diriliş Kutlu Yükseliş”*. Ankara: Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, 2018.

Özdemir, Zeki. “1965-1969 Yılları Arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi”. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2007.

Öznur, Hakkı. *Ülkücü Hareket-1: CKMP’den MHP’ye*. Ankara: Alternatif Yayınları, 2008.

Öztürk, Ersin. “1997-2018 Döneminde Devlet Bahçeli ve MHP Siyasetinin Sürekliliğinin İncelenmesi”. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, 2018.

Parlar, Mehmet. “Milliyetçi Hareket Partisi Kültür Politikaları 1999-2011”. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2021.

Sanlı, Ferit Salim. “Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisinden Milliyetçi Hareket Partisine Tarihsel Süreç, İdeoloji ve Politika (1960-1969)”. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2017.

Şeşen, Elif ve Ertürk, Özkan. “Türkiye’de 1990 Sonrası Çevre Politikalarının Seçim Beyannamelerine Yansımaları”. *Selçuk İletişim Dergisi* 10, sy. 1 (2017): 188-215.

Ulaş, Mehmet ve Yılmaz, Alper. “Cumhur İttifakı Oluşum Sürecinde Ak Parti ve MHP Liderlerinin Nasıl Bir İkna Dili Kullandığı; Parti Grup Toplantıları Örneği”. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 1, sy. Ek (2019): 79-94.

Uzun, Alper. ve Özkan, Oğuzhan. “Çevre Konusunun Seçim Beyannamelerindeki Yeri: 24 Haziran 2018 Milletvekili Genel Seçimi Örneği”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17, sy. 3 (2019): 326-354.

Yavaş, Hikmet. “Türkiye’de Siyasi Partilerin Küresel Çevre Sorunlarına Yaklaşımları”. *Yönetim Bilimleri Dergisi* 9, sy. 1 (2011): 201-213.

“Yenikapı’da Üç Partinin Katılımıyla Demokrasi ve Şehitler Mitingi”. BBC News Türkçe Haber Sitesi. Erişim: 31.07.2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-37002177>.